

بررسی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره پزشکی عمومی در نیمه اول سال ۱۳۷۸

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران از نظر رعایت اصول

علمی نگارش

چکیده

دانشگاهها به علت داشتن منابع کافی و نیروی جوان دانشجو، مکان مناسبی برای تحقیق هستند. جهت آموزش دانشجویان و انجام یک تجربه عملی در زمینه تحقیق، هر دانشجویی برای خاتمه کار خود لازم است که اثری را تهیه نماید. ارائه یک پایان‌نامه مناسب می‌تواند سرآغازی برای پیشبرد روند پژوهش در دانشگاهها باشد. لذا ما برآن شدیم تا پایان‌نامه‌های دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایران را از نظر رعایت اصول نگارش پایان‌نامه بررسی کنیم. در این مطالعه مقطعی - توصیفی که روی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان در نیمه اول سال ۱۳۷۸ انجام شد بخشهای مختلف پایان‌نامه شامل عنوان، خلاصه، مقدمه، روش کار، نتایج، بحث و منابع از نظر رعایت اصول نگارش، روش تحقیق، تازگی موضوع و رعایت ترتیب براساس معیارهای کتاب "طراحی پژوهش بالینی" ارزیابی گردید. در تجزیه و تحلیل نتایج از شاخصهای توصیفی و تستهای آماری مورد نیاز استفاده شد و در تمام مراحل تحقیق محققان اصول اخلاقی هلسینکی را رعایت کردند. از نظر رعایت اصول نگارش پایان‌نامه در این تحقیق، بالاترین امتیاز را "عنوان" به خود اختصاص داده بود (۱۴/۹۷ از حداکثر نمره ۱۵) و بعد از آن به ترتیب "نتایج" (۱۹/۳۱ از حداکثر نمره ۲۵) و "مقدمه" (۱۱/۶۶ از حداکثر نمره ۱۵)، "روش کار" (۷۵/۸ از حداکثر نمره ۱۰۰)، "بحث" (۱۳/۱ از حداکثر نمره ۲۰) و "منابع" (۷/۸۲ از حداکثر نمره ۱۵) قرار داشتند. همچنین میانگین امتیاز تازگی موضوع از حداکثر ۴۰ امتیاز (۳۴/۳) (۳۵/۲۲-۲۳/۲۸) و رعایت ترتیب از حداکثر ۲۰ امتیاز (۱۶/۸۸-۱۷/۶۳) (۱۶/۱۴-۱۷/۶۳) و پیشنهادات از حداکثر ۴۵ امتیاز (۲۴/۵۸) (۲۱/۷۸-۲۷/۴) بود. این در حالی است که امتیاز کل رعایت اصول صحیح نگارش پایان‌نامه از حداکثر ۳۰۵ امتیاز (۲۲۴/۸) (۲۳۲/۱۴-۲۱۷/۴۶) محاسبه گردید. (اعداد داخل پرانتز بیان‌کننده "دامنه تغییرات" هستند). این پژوهش به بررسی رعایت اصول نگارش پایان‌نامه پرداخته است و این موضوع فقط جنبه ارزیابی پایان‌نامه‌ها را داشته است بنابراین تحقیقات بیشتری مورد نیاز است تا پایان‌نامه‌ها از جنبه‌های دیگر مانند کیفیت علمی، اولویت تحقیق، نقصهای آماری و ... مورد مطالعه قرار گیرند اما آنچه از نتایج این تحقیق برمی‌آید این است که باید در راستای ارتقای وضعیت پژوهش‌کشور به پایان‌نامه‌های دانشجویی نظری خاص داشت و آنها را از جنبه‌های مختلف از جمله اصول نگارش علمی مورد توجه قرار داد و برای رفع تنگناهای متعددی که منجر به نگارش غیراصولی پایان‌نامه‌ها می‌شود تلاش کرد.

*دکتر میرمنصور میرصمدی I

دکتر علی چهره‌یی II

دکتر امیرحسین باقرزاده II

کلیدواژه‌ها: ۱- پایان‌نامه ۲- دانشجوی پزشکی ۳- اصول نگارش روش تحقیق

مقدمه

تحقیق یک کاوش یا بررسی جدی و جستجو یا انجام تجربه‌ای اقتصادی و جامع است که هدف آن کشف

این مقاله تحت حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران انجام شده است (شماره ۳۴۴).

I) دانشیار بیماریهای چشم، فوق تخصص سگمان قدامی، سرپرست امور پژوهشی دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران، تهران (*مؤلف مسؤول)

II) پزشک عمومی، عضو کمیته پژوهشی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران، تهران.

استعدادهای آنها و پویا کردن مهارت‌های بالقوه آنها از اهمیت زیادی برخوردار است. یکی از روش‌هایی که در این راستا می‌تواند مؤثر باشد تشویق دانشجویان پزشکی به نوشتن یک پروژه تحقیقاتی می‌باشد (۳)، بنابراین در اغلب کشورهای توسعه یافته نگارش پایان نامه از اهمیت بالایی برخوردار است و نگارش خوب آن نشانگر بلوغ علمی دانشجوی می‌باشد (۴ و ۵).

به عبارت دیگر یک پایان‌نامه، معیار خوبی برای ارزیابی توانایی‌های علمی، مهارت‌های تجربی و بالینی، توانایی شخصی برای تحقیق پیرامون یک موضوع مشخص، جمع‌آوری داده‌ها، نتیجه‌گیری و بحث علمی است (۶).

در مطالعه‌ای که در سال ۱۹۹۳ در انگلیس انجام شده بود، فارغ‌التحصیلان پایان‌نامه را بخش مهم و جدایی‌ناپذیر تحصیل پزشکی بیان کرده بودند (۷).

همچنین در نظرخواهی دیگری که در سال ۱۹۹۵ منتشر شد اغلب دانشجویان پزشکی و اساتید آنها، پژوهش را چه در زمینه پایه و چه در زمینه بالینی، در آماده‌سازی دانشجویان برای اعمال پزشکی، بدون در نظر گرفتن نوع کار آنها در آینده مفید و ارزشمند می‌دانستند (۸).

با توجه به اینکه یکی از معیارهای مهم تعیین ارزش دانشگاه‌ها فعالیت‌های پژوهشی و تعداد مقالات منتشر شده می‌باشد (۹)، پایان‌نامه در رشته پزشکی اهمیت بیشتری می‌یابد زیرا باعث کسب تجربه دانشجویان در زمینه پژوهشی می‌شود و از سوی دیگر در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند منشأ انجام تحقیقات ارزشمند و کاربردی در زمینه علوم پزشکی گردد.

در ایران و بخصوص در رشته پزشکی، نگارش پایان نامه از اهمیت بالایی برخوردار نیست و معمولاً از دید دانشجویان به عنوان یکی از مراحل دست و پا گیر فارغ‌التحصیلی به حساب می‌آید و از سوی دیگر تعداد

واقعیت‌های جدید و معتبر می‌باشد. حال اگر به نقش امروز این تحقیق در جوامع بشری نظری بیفکنیم، خواهیم دید که در پیشبرد فرآیند توسعه نقش مهمی دارد، به گونه‌ای که امروزه برای سنجش وضعیت علوم در یک کشور از وضعیت تحقیقاتی در آن کشور استفاده می‌شود (۱).

بررسی عملکرد موفق جوامع توسعه یافته در این زمینه و برنامه‌های تحقق یافته آنها، همچنین سهم بودجه تحقیقات از درآمد ناخالص ملی این کشورها، خود مؤید این امر است.

در ایران جهت انجام برنامه‌های پژوهشی در اغلب سازمان‌های دولتی و برخی از سازمان‌های بخش خصوصی، واحدهای تحقیقاتی تأسیس شده‌اند تا کار برنامه‌ریزی و هدایت فعالیت‌های تحقیقاتی را انجام دهند.

نقش و شرح وظایف این واحدها در ۲ بخش اصلی یعنی سازمان‌های اجتماعی - اقتصادی که واحدهای تحقیقاتی آنها تحت عنوان تحقیق و توسعه (Research & develop) است و دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی که واحدهای تحقیقاتی آنها تحت عناوین معاونت پژوهشی یا شورای پژوهشی فعالیت می‌کنند، خلاصه شده است (۲).

جهت آموزش دانشجویان و انجام یک تجربه عملی در زمینه تحقیق، هر دانشجوی بویژه در مقطع کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی، برای خاتمه کار خود لازم است اثری را تهیه و تحویل نماید و در واقع پایان‌نامه بیانگر فعالیت‌های منسجم دانشجو است که با راهنمایی و ارشاد استاد راهنما و استادان مشاور صورت می‌گیرد در رشته پزشکی عمومی و همچنین جهت دریافت درجه تخصصی در رشته‌های پزشکی، پایان‌نامه شامل ۶ واحد درسی است.

ارائه یک پایان‌نامه مناسب می‌تواند سرآغازی برای پیشبرد روند پژوهش در دانشگاه‌ها باشد.

با توجه به جوان بودن، دانشجویان توانایی‌های بالقوه جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی دارند و پرورش

دانشجویان پزشکی فارغ‌التحصیل نیمه اول سال ۱۳۷۸ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران انجام شده است.

در این تحقیق، پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره پزشکی عمومی دانشکده پزشکی در نیمه اول سال ۱۳۷۸ که ۱۰۰ پایان‌نامه بود، ارزیابی گردید.

لازم به ذکر است که از بین ۱۰۰ پایان‌نامه ارزیابی شده یک مورد ترجمه چند مقاله بود و سایر موارد تحقیقاتی بودند. با توجه به اینکه فرم جمع‌آوری اطلاعات براساس پایان‌نامه‌های تحقیقاتی طراحی شده بود، یک مورد پایان‌نامه غیرتحقیقاتی از مطالعه حذف گردید.

جهت این ارزیابی از فرم جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد که در آن به تازگی موضوع، رعایت ترتیب در نگارش پایان‌نامه؛ رعایت اصول متدولوژی تحقیق شامل عنوان، خلاصه، مقدمه، روش کار، نتایج، بحث و منابع با معیارهای معرفی شده در کتاب "طراحی پژوهش بالینی" و سایر منابع معتبر امتیاز داده شد (۱۲).

این فرم جمع‌آوری در یک مطالعه مقدماتی (Pretest) به کار گرفته شد و با ارزیابی ۳۰ پایان‌نامه اشکالات ایجاد شده برطرف و فرم نهایی آماده گردید.

ترتیب استاندارد در نگارش پایان‌نامه به ترتیب، عنوان، چکیده فارسی، مقدمه و بررسی متون، روش کار، نتایج، بحث و پیشنهادات، منابع و خلاصه انگلیسی در نظر گرفته شد.

همچنین برای امتیازگذاری قسمت ارزیابی نحوه نگارش عنوان پایان‌نامه نیز معیارهای عدم ابهام، رعایت اختصار، بیانگر محتوی تحقیق، عدم وجود کلمات نامأنوس، استفاده از زبان فارسی، اشاره به سال و محل در مطالعات اپیدمیولوژیک تعیین شده بود.

همچنین جهت ارزیابی نحوه نگارش مقدمه به شاخصهای وجود بررسی متون (Literature review)، بیان مشکلات موجود در جامعه، بیان هدف و ضرورت و تفاوت روش این تحقیق با سایر روشها توجه گردید.

بسیار اندکی از این پایان‌نامه‌ها در مجله‌های معتبر منتشر می‌گردند.

اگر چه این مسائل دلایل بسیار متفاوتی دارد اما سبک نوشتن پایان‌نامه در دانشگاه‌های مختلف یکسان نبوده و از یک روش صحیح برخوردار نیست.

در یک بررسی مشخص شد که در دانشگاه‌های کشور حدود ۱۷۰۰ نوع آیین‌نامه نگارش پایان‌نامه وجود دارد که کارشناسان با تلاش آن را به یک دهم تقلیل دادند (۱۰).

در مطالعه‌ای مشابه که روی پایان‌نامه‌های پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان انجام شد، ۸۴/۶٪ از پایان‌نامه‌ها به درجه‌های مختلف از نقاط ضعف برخوردار بودند (۱۱).

همچنین در مطالعه مشابه دیگری که در دانشگاه علوم پزشکی قزوین صورت گرفته بود مشخص شد که ۵۲/۷٪ پایان‌نامه‌ها حاوی قسمت مقدمه بود و این در حالی است که ۶۱/۵٪ پایان‌نامه‌ها در این تحقیق فاقد بررسی متون بوده‌اند (۱۲).

با توجه به اهمیت فراوانی که پایان‌نامه‌های دانشجویان پزشکی از نظر آموزشی (برای دانشجو) و کاربردی (برای جامعه) دارد باید از ساختار نگارش صحیحی برخوردار باشد.

در این پژوهش رعایت اصول نگارش علمی در هر بخش از پایان‌نامه شامل عنوان، خلاصه، مقدمه، روش کار، نتایج، بحث و پیشنهادات و منابع در پایان‌نامه‌های دانشجویان پزشکی فارغ‌التحصیل در نیمه اول سال ۱۳۷۸ در دانشگاه علوم پزشکی ایران بررسی شد تا با توجه به نتایج آن بتوان نقاط قوت و ضعف موجود در نگارش پایان‌نامه‌ها را به تفکیک قسمت‌های مختلف پایان‌نامه و گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه پیدا کرد و بر اساس واقعیت‌های موجود برنامه‌ریزی دقیقی در جهت رفع نقصها انجام داد.

روش بررسی

این مطالعه یک تحقیق مقطعی - توصیفی می‌باشد که با هدف بررسی رعایت اصول نگارش پایان‌نامه‌های

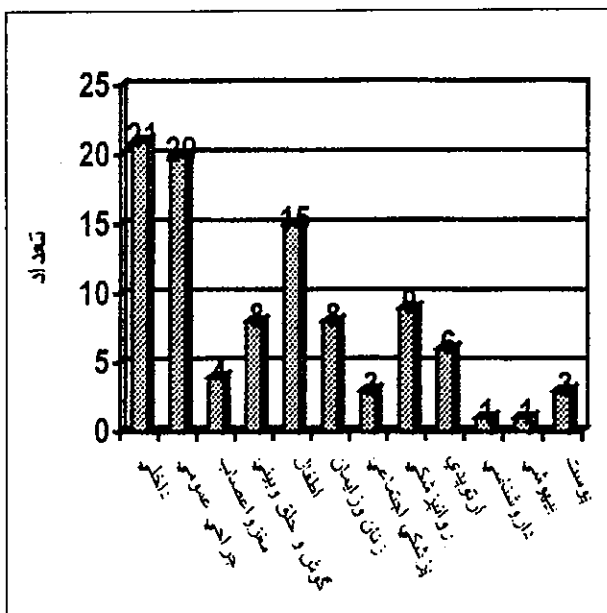
برای تحقیق همبستگی بین متغیرهای کمی (نمرات کسب شده در قسمتهای مختلف پایان‌نامه) نیز از آزمون Pearson استفاده شد.

نتایج

در این مطالعه بطور کلی ۹۹ پایان‌نامه مورد ارزیابی قرار گرفت که در گروههای مختلف آموزشی انجام شد.

در نمودار شماره ۱ تعداد پایان‌نامه‌های مربوط به هر گروه آموزشی نمایش داده شده است.

توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها از نظر نوع مطالعه در جدول شماره ۱ خلاصه گردیده است.

نمودار شماره ۱- توزیع پایان‌نامه‌های مورد مطالعه برحسب گروه‌های آموزشی

جدول شماره ۱- انواع مطالعات انجام شده در پایان‌نامه‌های مورد مطالعه

نوع مطالعه	فراوانی مطلق	درصد
توصیفی - مقطعی	۷۳	۷۳/۸
تحلیلی - مقطعی	۱۹	۱۹/۲
مورد شاهدهی	۳	۳/۰۰
کارآزمایی بالینی	۴	۴/۰۰

همچنین جهت ارزیابی نحوه نگارش روش کار پایان‌نامه‌ها به معیارهای شرح موانع، معیار پذیرش و حذف نمونه‌ها، روش نمونه‌گیری، ذکر متغیرها، ذکر روش مطالعه، ذکر رعایت اخلاق در تحقیق توجه گردید.

برای ارزیابی نحوه نگارش نتایج تحقیق در پایان‌نامه از معیارهای پاسخ به سوالات تحقیق، ذکر میانگین، فراوانی، دامنه، انحراف معیار و درج جدول و نمودار استفاده شد و جهت امتازگذاری نحوه نگارش بحث پایان‌نامه‌ها به اصول پاسخ کلی به سوالات تحقیق، ارائه شواهد و دلایل موافق و مخالف و نتیجه‌گیری مقطعی توجه شد.

همچنین جهت ارزیابی نحوه نگارش منابع به معیارهای نوشتن منابع بر اساس شاخصهای Vancouver و شماره‌گذاری در متن توجه گردید.

ذکر این نکته لازم است که امتیازات فوق فقط در حالت اشاره مستند به موارد مورد نظر، صرف نظر از ارزش نتایج و روش به کار گرفته شده داده می‌شود.

تمام پایان‌نامه‌ها توسط مجری طرح ارزیابی شدند همچنین جهت کنترل کیفیت تحقیق بطور تصادفی ۱۵ پایان‌نامه انتخاب و بطور مجدد ارزیابی گردیدند و با امتیازات اولیه تطبیق داده شدند که اختلاف چندانی بین دو ارزیابی به چشم نخورد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات توسط نرم‌افزار SPSS انجام شد و در آنالیز نتایج از شاخصهای آماری میانگین همراه با فاصله اطمینان (۹۵٪ CI) و انحراف معیار استفاده گردید.

همچنین برای مقایسه میانگین امتیازهای اخذ شده پایان‌نامه در بخشهای مختلف پس از تحقیق، نرمال بودن توزیع متغیر توسط تست Kolmogorov-Smirnov و برابری واریانسها در گروههای مختلف آموزشی توسط تست level بررسی شد همچنین از آزمون ANOVA و Kruskal-wallis استفاده گردید.

(هر کدام صفر درصد) کمترین پایان نامه را داشتند. میانگین نمره اخذ شده دانشجویان (توسط استاد راهنما و گروه داوران مشخص می‌شود) ۱۸/۸۷ (۱۹/۰۹-۱۸/۶۵) بود که میانگین این نمره در پایان‌نامه‌های بخش‌های مختلف اختلاف آماری معنی‌داری نداشت ($P=۰/۸۲$, $F=۰/۵۸۵$).

این نکته قابل ذکر است که بین نمره اخذ شده و امتیاز کل رعایت اصول نگارش پایان‌نامه در این تحقیق هیچ‌گونه همبستگی آماری معنی‌داری وجود نداشت ($P=۰/۱۲$, $r=۰/۱۶$).

حداکثر امتیاز قابل کسب، میانگین، کرانه بالا و پایین، فاصله اطمینان ۹۵٪ و نتیجه آزمون مقایسه امتیاز هر یک از قسمت‌های مختلف پایان‌نامه در گروه‌های آموزشی مختلف در جدول شماره ۲ آمده است.

همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود میانگین امتیاز در هیچ یک از قسمت‌های مختلف پایان‌نامه‌ها در گروه‌های مختلف آموزشی اختلاف آماری معنی‌داری ندارد.

میانگین تعداد دانشجویان شرکت کننده در نگارش یک پایان نامه در بین پایان‌نامه‌های ارزیابی شده ۲/۰۲ (۱/۸۸-۲/۱۶) نفر بود که این تعداد در بخش‌های مختلف پزشکی اختلاف آماری معنی‌داری نداشت ($F=۱/۸۵۴$, $P=۰/۰۶$) و در پایان‌نامه‌هایی که در گروه پزشکی اجتماعی انجام شده بود میانگین تعداد دانشجویان شرکت کننده در هر پایان نامه بیشینه (maximum) بود.

میانگین تعداد استاد راهنما در هر پایان‌نامه در مجموع پایان‌نامه‌های ارزیابی شده ۱/۰۳ (۱/۰۵-۱/۰۱) نفر بود که این تعداد در بخش‌های مختلف، اختلاف آماری معنی‌داری نداشت ($F=۲/۶۱$, $P=۰/۰۰۸$) و بیشترین تعداد استاد راهنما به ازای هر پایان‌نامه در پایان‌نامه‌هایی بود که در بخش‌های روان‌پزشکی و پوست انجام شده بود.

همچنین از کل پایان‌نامه‌های ارزیابی شده، بخش‌های داخلی (۲۱٪)، جراحی (۱۷٪) و اطفال (۱۵٪) بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها را به خود اختصاص داده بودند و بخش‌های فارماکولوژی و بیهوشی هر کدام (۱٪) و چشم و قلب

جدول شماره ۲- میانگین کرانه بالا و پایین ۹۵٪ فاصله اطمینان و نتیجه آزمون ANOVA در گروه‌های مختلف آموزشی

نتیجه آزمون	میانگین	کرانه بالا فاصله اطمینان ۹۵٪	کرانه پایین فاصله اطمینان ۹۵٪	حداکثر امتیاز قابل کسب	
$F=۰/۸۰۸$, $P=۰/۱۲$	۳۴/۳	۳۵/۲۲	۳۲/۳۸	۴۰	• تازگی موضوع
$F=۰/۴۵۱$, $P=۰/۰۹$	۱۶/۸۸	۱۷/۶۳	۱۶/۱۴	۲۰	• رعایت ترتیب
					• رعایت اصول نگارش
$F=۱/۲۷۸$, $P=۰/۲۵$	۱۴/۹۷	۱۴/۹۹	۱۴/۹۵	۱۵	- عنوان
$F=۰/۸۰۱$, $P=۰/۱۲$	۱۰/۶۶	۱۱/۲۲	۱۰/۰۱	۱۵	- خلاصه
$F=۱/۱۸۴$, $P=۰/۰۳$	۱۱/۶۶	۱۱/۱	۱۲/۲۲	۱۵	- مقدمه
$F=۱/۲۴$, $P=۰/۲۷$	۷۵/۸	۷۸/۹۶	۷۲/۶۲	۱۰۰	- روش کار
$F=۰/۹۸$, $P=۰/۴۶$	۱۹/۳۱	۱۹/۷۵	۱۸/۸۷	۲۵	- نتایج
$F=۰/۷۸$, $P=۰/۶۴$	۱۳/۱	۱۴	۱۲/۲	۲۰	- بحث
$F=۰/۴$, $P=۰/۰۹$	۷/۸۳	۸/۶۱	۷/۰۵	۱۵	- منابع
$F=۱/۵۹$, $P=۰/۱۲$	۲۴/۵۸	۲۷/۴	۲۱/۷۸	۴۵	• ارائه پیشنهاد و ایده نو
$F=۰/۷۴۴$, $P=۰/۶۸$	۲۲۴/۸	۲۳۲/۱۴	۲۱۷/۴۶	۳۰۵	جمع امتیاز ارزیابی

بحث

گزارش یک تحقیق باید به زبان علمی و بطور واضح و صریح توصیف شده و در اختیار جامعه علمی قرار گیرد که در این میان نحوه نگارش تحقیق اهمیت خاصی دارد، به عبارت دیگر چنانچه نتیجه کار عالی اما توصیف آن ناقص و غیرعلمی باشد آن تحقیق فاقد ارزش واقعی است (۷).

در یک نگاه کلی به نتایج این پژوهش میانگین دانشجویان شرکت کننده در هر پایان نامه ۲ نفر بودند که مشابه مطالعه‌ای است که در دانشگاه علوم پزشکی قزوین انجام شده بود (۱۲). امروزه در دنیا برای انجام کارهای تحقیقاتی استفاده از فعالیتهای گروهی جای کار فردی را گرفته است و در تهیه یک پایان نامه نیز بهتر است دانشجویان تجربه یک کار گروهی را داشته باشند.

بطور کلی ۵۲٪ از پایان نامه‌ها در بخشهای داخلی، جراحی و اطفال انجام شده بود و در رابطه با بخشهای چشم و قلب هیچ پایان‌نامه‌ای وجود نداشت و در مطالعه مشابه در دانشگاه قزوین نیز همین نتایج حاصل گردیده بود (۱۲).

در دانشگاه علوم پزشکی گیلان گروههای جراحی، قلب و اطفال دارای بیشترین پایان نامه بودند (۱۱ و ۱۳). با توجه به اینکه نمره پایان نامه با امتیاز ارزیابی در این تحقیق همبستگی معنی‌داری نداشت شاید بتوان گفت در سیستم نمره‌دهی پایان نامه به اصول صحیح نگارش پایان نامه به اندازه کافی توجه نمی‌گردد.

خوشبختانه امتیاز اخذ شده در رابطه با ارزیابی رعایت اصول نگارش پایان نامه، در سطح مطلوبی بود که نشان دهنده نظارت دقیق و صحیح در مراحل اولیه ثبت پایان نامه می‌باشد اما متأسفانه بعد از تصویب عنوان یک پایان نامه، نظارتی بر حسن اجرا و گزارش آن وجود ندارد که نتایج عدم وجود نظارت بر ارزیابی سایر قسمتهای پایان نامه را می‌توان بوضوح در این تحقیق مشاهده کرد.

در تمام پایان نامه‌ها قسمتی بنام خلاصه وجود داشت که علت آن وجود آیین نامه نگارش پایان نامه و تأکید عوامل اجرایی بود (۱۴) در مطالعه مشابه در دانشگاه قزوین

۴۵٪ پایان‌نامه‌ها فاقد خلاصه بود (۱۲) اما در تحقیق حاضر اصول نگارش خلاصه تا حد متوسطی رعایت شده بود در حالی که در مطالعه مشابه در دانشگاه علوم پزشکی گیلان نیمی از پایان‌نامه‌ها از نظر اصول نگارش خلاصه، در دسته بد یا متوسط دسته‌بندی شده بودند (۱۵) ذکر این نکته ضروری است که وجود و چگونگی ساختار خلاصه در پایان‌نامه‌ها در واقع تابعی مستقیم از کیفیت تمام پایان‌نامه می‌باشد (۱۵).

در صورت انجام یک تحقیق علمی و براساس اصول صحیح روش تحقیق می‌توان به دنبال یک خلاصه صحیح و کامل گشت اما در بسیاری از پایان‌نامه‌ها به دلیل فقدان این کیفیت، خلاصه تبدیل به بیان خلاصه‌ای از کارهای دیگران یا خلاصه‌ای از زمینه‌های نظری موضوع بدون کوچکترین اشاره‌ای به روش و نتایج تحقیق گردیده است در حالی که خلاصه پایان‌نامه باید تصویری گویا و کامل از مطالب همه قسمتهای تحقیق بطور فشرده ارائه دهد.

در این مقاله رعایت اصول صحیح نگارش مقدمه، ۷۸٪ امتیاز کسب کرده بود. بررسی دقیق‌تر (مقدمه) پایان‌نامه‌ها حاکی از آن بود که بخش زیادی از مطالب آن برگرفته از کتابهای درسی است که مجدداً تایپ و صفحه‌آرایی شده است و از جذابیت و تازگی برای خواننده پایان‌نامه برخوردار نیست و فاقد آمار و ارقام و نقطه نظرات جدید درباره موضوع مورد پژوهش می‌باشد و فقط جهت حجیم شدن پایان‌نامه آورده شده است.

در این تحقیق اصول رعایت نگارش روش کار ۷۵/۸٪ نمره را به خود اختصاص داده بود. توجه به این نکته لازم است که روش کار یک تحقیق از ۲ جهت دارای اهمیت می‌باشد:

۱- ارزش و اعتبار نتایج به دست آمده در یک مقاله به صحت روش کار مورد استفاده در آن تحقیق بستگی دارد و بدون اشاره به روش کار پذیرفتن هیچ نتیجه‌ای مقدور نمی‌باشد (۱۶).

۲- اگر محقق دیگری درصدد انجام چنین تحقیقی باشد باید بتواند با روش کار مشابه، نتایج به دست آمده را

و نویسنده نیز در این شرایط نتوانسته حاصل نهایی تحقیق خود را استخراج کرده و جهت بهره‌گیری و ارائه خطوط تحقیقاتی دیگران ارائه دهد.

در این مطالعه، رعایت اصول نگارش منابع تنها توانست ۵۲٪ امتیاز کل خود را کسب نماید که در واقع ضعیف‌ترین قسمت پایان‌نامه‌های ارزیابی شده می‌باشد.

در مطالعه مشابه در دانشگاه گیلان تنها ۲۶٪ پایان‌نامه‌ها منابع خود را صحیح نوشته بودند (۱۳) و در مطالعه دیگر در همان دانشگاه ۵۶/۵٪ پایان‌نامه‌ها در این مورد دارای کیفیت بد بودند (۱۱) و در هر دو مطالعه مانند مطالعه ما این قسمت ضعیف‌ترین نحوه نگارش را به خود اختصاص داده بود.

سهل‌انگاری در نوشتن دقیق منابع ممکن است ناشی از عدم درک اهمیت منابع در نوشتن مقاله و پایان‌نامه باشد. استفاده از مطالب قبلی و تفسیر اجزای آن و پیدا کردن جایگاه تحقیق فرد در کنار این یافته‌ها و در نهایت ارائه دقیق منابع مورد استفاده با اصول صحیح، پشتوانه قوی هر کار تحقیقاتی می‌باشد که متأسفانه در پایان‌نامه‌های پزشکی این دانشکده کمتر به آن توجه گردیده است و علاوه بر ضعف در نحوه صحیح نگارش منبع، به شماره‌گذاری در متن زیر توجه بسیار اندکی شده است.

در یک نگاه کلی، امتیاز رعایت کلی اصول نگارش پایان‌نامه ۷۲/۷٪ حداکثر امتیاز بوده است که در مقایسه با سایر مقالات اندکی بیشتر می‌باشد (۱۱ و ۱۴) البته ممکن است این تفاوت امتیاز به علت تفاوت معیارهای ارزیابی یا نظر افراد ارزیابی کننده باشد.

در پایان براساس یافته‌های این پژوهش جهت ارتقای سطح کیفی پایان‌نامه‌های پزشکی پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

۱- کلاسهای آموزشی (ترجیحاً به صورت کار گروهی) جهت آموزش صحیح روند انجام یک تحقیق و نگارش آن تحقیق به صورت پایان‌نامه و مقاله برای دانشجویان برنامه‌ریزی و اجرا گردد. لازم به ذکر است که کمیته‌های پژوهشی دانشجویی می‌توانند بازوی اجرایی قوی جهت

مقایسه کند. در بخش نتایج نیز در این تحقیق، پایان‌نامه‌های ارزیابی شده ۷۷/۲٪ امتیاز را به خود اختصاص داده بودند. در مطالعه مشابه در دانشگاه گیلان نیز ۶۸٪ پایان‌نامه‌ها در این قسمت دارای کیفیت عالی بوده‌اند.

ذکر این نکته لازم است که در مطالعات مشابه کیفیت قسمت نتایج، بیش از سایر قسمت‌های پایان‌نامه بوده است (۱۵-۱۲).

این مطلب نشان دهنده آن است که در امر نگارش پایان‌نامه، دانشجویان بیشترین انرژی، امکانات و مطالعات خود را به نگارش این بخش اختصاص می‌دهند.

در این مطالعه، رعایت اصول نگارش بحث تنها توانست ۶۵/۵٪ امتیاز کل خود را کسب نماید و یکی از ضعیف‌ترین قسمت‌ها در رعایت اصول نگارش بوده است.

در مطالعات مشابه نیز نتایج یکسانی به دست آمده است بدین ترتیب که در مطالعه مشابه در دانشگاه قزوین و دانشگاه شهید بهشتی به ترتیب ۵۷٪ و ۶۸/۴٪ پایان‌نامه‌ها دارای قسمت بحث بودند (۱۲ و ۱۴) و در مطالعه مشابه در دانشگاه گیلان ۲۵/۸٪ پایان‌نامه‌ها دارای کیفیت عالی در نگارش قسمت بحث بوده‌اند (۱۱).

در مطالعات دیگر نشان داده شده است که اغلب پایان‌نامه‌هایی که در دفاع مورد قبول هیأت داوران قرار نمی‌گیرند به دلیل نگارش غیر صحیح قسمت بحث می‌باشد (۱۰) و از آنجائیکه در این بخش محقق بیشترین آزادی را جهت ارائه مطالب و ابراز عقیده در خصوص یافته‌های خود دارد می‌تواند مهمترین، پرمعنی‌ترین و قویترین مطالب خود را به نگارش درآورد.

بحث در یک پایان‌نامه باید جایگاه تلاقی اندیشه‌ها و دست‌آوردهای تحقیقات قبلی و نتایج کار جدید باشد تا از این طریق راهی جهت شناخت دقیق حقیقت که همان اهداف تحقیق است حاصل شود اما متأسفانه پایان‌نامه‌های ارزیابی شده فاقد بحث علمی یا حاوی مطالب تکراری قسمت نتایج بودند که به فرم دیگری ارائه شده بود بدین معنی که خواننده نمی‌تواند ارتباط شفاف و روشنی بین اهداف تحقیق و نتایج به دست آمده از قسمت بحث پیدا کند

منابع

۱- منصوری - رضا، نگرش بسر وضعیت تحقیقات در ایران، فصلنامه سیاست علمی پژوهش، ۱۳۷۰، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، زمستان ۱۳۷۳، ص: ۲۷-۱۵.

۲- جنانی - محمدحسن، حلقه‌های مفقوده در ارتباط پژوهش و دانشگاه، فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی اراک، بهار ۱۳۷۸، شماره ۲، ۷۳-۶۳.

۳- دکتر قناعی - منصور، شفقس - الف، فریدی - م، و دیگران: بررسی ۵ ساله پایان‌نامه‌های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان، مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان، ۱۳۷۷، شماره ۲۵ و ۲۶: ۱۵-۹.

۴- ابتکار - تقی: چگونگی ایجاد انگیزه تحقیق: مجموعه مقالات سمینار تحقیق و توسعه. تهران: سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، ۱۳۶۹، ۲۹-۲۶.

۵- چادگان پور - مصطفی: نگارش علمی پایان نامه، چاپ دوم، اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، ۱۳۷۳، ص: ۴.

6- Snaith ML: Do you need to write a thesis & Anuale of Rheumatic Dis. 1991, 50: 61-3.

7- Magnus JH., Tallan A., Medical curriculum. Tidssky nor laegeforen, 1993, 113: 3032.

8- Curisefen C., Altanbas A., Should all medical student do research during their studies med. Ednc, 1995, 29: 254.

۹- توسلی - مینا: بررسی کمی اطلاعات پزشکی و زیست‌پزشکی تولید شده توسط اعضاء هیئت علمی در دانشگاه پزشکی تهران، بهشتی و ایران طی سالهای ۷۰-۶۵. پایان‌نامه دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی ایران، شماره پایان نامه ۷۵، چاپ نشده، ۱۳۷۳، ص: ۱-۳.

۱۰- نادری - ع: راهنمای علمی فراهم‌سازی طرح تحقیق، چاپ سوم، تهران: انتشارات بدر، ۱۳۷۱، ص: ۳۹-۲۵.

۱۱- سبجانی - ع، پوررمضان - م، نقیبی - ن: بررسی رعایت اصول نگارش علمی پایان‌نامه‌های تحقیقاتی

آموزش روش تحقیق به دانشجویان باشند. در این میان باید به ارزیابی دوره‌های این کارگاهها به صورت عملی نیز همت گمارد.

۲- پیروی پایان‌نامه‌های مورد بررسی از قالب صحیح یعنی رعایت ترتیب پایان نامه بدون داشتن محتوای مطلوب نشان دهنده آن است که کوشش در جهت تصحیح ساختار پایان‌نامه‌ها و آموزش و نظارت تنها در مورد قالب، هرگز باعث ارتقای محتوا نمی‌گردد بنابراین پیشنهاد می‌شود که جهت ارتقای محتوای پایان نامه‌ها نظارت منطقی صورت گیرد.

۳- تأسیس مراکز مشاوره جهت پایان‌نامه در دانشگاه در ارتقای کیفیت پایان نامه بسیار کمک کننده خواهد بود و در این میان کمیته‌های پژوهشی دانشجویی مکانی مناسب برای ارائه این مشاوره‌ها می‌باشند و در نهایت کنترل کیفی پایان نامه‌ها توسط اعضاء هیئت علمی می‌تواند ارتقای کیفی آنها را به دنبال داشته باشد. اما باید امکانات و انگیزه‌های لازم برای انجام این کار ایجاد گردد.

۴- در صورتی که یک سیستم ارزیابی سراسری در دانشگاهها جهت ارزیابی پایان نامه‌ها فراهم شود، نمره پایان نامه به عنوان یکی از معیارهای پذیرش دستیار در رشته‌های تخصصی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

۵- هر گروه آموزشی که در سال بیشترین تعداد پایان نامه‌های تحقیقاتی را به خود اختصاص دهد، مورد تشویق قرار گیرد.

۶- در مورد گروه‌های آموزشی که دانشجویان کمتر علاقمند به انتخاب عنوان پایان نامه در آن گروه‌ها می‌باشند، مشکلات و معضلات ریشه‌یابی شده و در صورت امکان رفع گردد.

۷- پایان نامه‌های هر سال ارزیابی و پایان نامه‌های برگزیده معرفی شوند و نویسندگان و اساتید راهنمای آن مورد تشویق قرار گیرند.

۸- برای پایان‌نامه‌هایی که به صورت مقاله در مجله‌های معتبر به چاپ می‌رسند امتیاز ویژه‌ای در نظر گرفته شود.

دانشجویان پزشکی، مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان،
۱۳۷۷، شماره ۲۵، ۲۶: ۸-۱.

۱۲- آصفزاده - س، کلانتری - ز: بررسی پایان‌نامه‌های
دانشجویان فارغ‌التحصیل دانشگاه علوم پزشکی قزوین،
مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان، ۱۳۷۷، شماره ۲۵، ۲۶:
۱۶-۲۲.

۱۳- هولی استفن، کومینگر استیون، طراحی پژوهش‌های
بالینی، جانتقربانی - م، صادقی - ع، چاپ دوم، تهران،
انتشارات جهاد دانشگاهی، زمستان ۱۳۷۳، ۲۸.

۱۴- پیروی - ح، فکری - ف، گچکار - ل و دیگران،
تغییرات کمی و کیفی پایان‌نامه‌های پزشکی و ارزیابی
عوامل موثر بر آنها، مجله پژوهنده، ۱۳۷۸، شماره
چهاردهم: ۹۷-۱۰۵.

15- Pitkin RM., The importance of the
abstract. *Obstet. Gynecol*, 1987, 70: 267-9.

۱۶- چهرئی - ع، نجومی - م: بررسی کمی و کیفی کتابچه
خلاصه مقالات کنگره‌های دانشجویی منطقه‌ای و سراسری
برگزار شده از مهرماه ۱۳۷۶ تا اردیبهشت ۱۳۷۹، مجله
دانشجو و پژوهش (بهار و تابستان)، ۱۳۸۰، شماره ۱۸:
۷-۱۵.

AN INVESTIGATION OF METHODOLOGICAL FORMAT PREPARATION OF THESE BY MEDICAL STUDENTS OF IRAN UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES AND HEALTH SERVICES, 1999

I II III
*M.M. Mirsamadi, MD A. Chehrei, MD A. Bagherzadeh, MD

ABSTRACT

University is a suitable place for research because of enough facilities and active students. Each student should have enough knowledge in research field before his or her graduation. Submission of an appreciate thesis could be a beginning for advanced research, therefore we evaluated the methodological structure of submitted theses by medical students in Iran university of medical sciences in first academic term of 1999. In this cross-sectional study we studied all theses belong to medical students graduated in first term of 1999. Different parts of thesis (e.g. title, abstract, introduction, method and material, results, discussion and references) were evaluated for methodological structure and analyzed by statistical tests. In this study "title" gained highest score (14.97 out of 15) and then "results" gained 19.31 out of 25, "introduction" gained 11.66 out of 15, "method and material" gained 75.8 out of 100, "discussion" gained 13.1 out of 20, and "references" gained 7.83 out of 15. Also, "new Ideas" gained 34.3 out of 40 (range: 23.38-35.22), "regularity" gained 16.88 out of 20 (range: 16.14-17.63), "Suggestions" gained 24.58 out of 45 (range: 21.78-27.4). Mean score for "methodological structure" was 224.8 out of 305 (range: 217.46-222.14).

Although this study is about evaluation of methodological structure of theses, it would be necessary for more research about superiority and quality of theses, and statistical errors of them. We suggest that all these must be evaluate carefully not only for methodological structure but also for all scientific features for up-grading quality of theses.

Key Words: 1) Thesis 2) Medical student 3) Methodological structure

---

This study is conducted under financial support of undersecretary of research of Iran University of Medical Sciences and Health Services, 1999.(No: 344)

I) Associate professor of ophthalmology and anterior segment, Head of research matters of faculty of Medicine, Iran University of Medical Sciences and Health Services, Tehran, Iran(*Corresponding author).

II) General physician, Member of research committee of Iran University of Medical Sciences and Health Services, Tehran, Iran.